

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Právní aspekty patologických jevů ve školství

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. et Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:

Ivana Mašová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Právní aspekty patologických jevů ve školství“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně dne 4. dubna 2009

.....

Ivana MAŠOVÁ

Poděkování

Touto cestou si dovoluji poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji také své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce a které si nesmírně vážím.

Ivana Mašová

OBSAH

Úvod

1 Přehled sociálně patologických jevů

- 1. 1 Definice
- 1. 2 Šikana
- 1. 3 Záškoláctví
- 1. 4 Návykové látky
- 1. 5 Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí
- 1.6 Gamblerství

2 Právní důsledky sociálně patologických jevů

- 2. 1 Definice
- 2. 2 Šikana
- 2. 3 Záškoláctví
- 2. 4 Návykové látky
- 2. 5 Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí
- 2.6 Gamblerství

3 Jak může řešit tyto jevy škola

- 3. 1 Právní dokumenty
 - 3. 1. 1 Vyhláška č. 48/2005 Sb.
 - 3. 1. 2 Školský zákon 561/2004 Sb.
- 3. 2 Školní řád (ZŠ Hrotovice)
- 3. 3 Pomáhající instituce

Závěr

Resumé

Anotace

Seznam použité literatury a pramenů

Seznam příloh

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala téma v této době velmi často řešené a to sociálně patologické jevy u dětí základní školy a jejich právní aspekty. Pracuji již sedm let ve školství. Za tuto dobu jsem se mohla seznámit nejen s hezkými stránkami této profese, ale poznat i problémy, se kterými se pedagogové potýkají.

Práce ve školství je v současné době velmi obtížná. Je to dáno několika faktory. Prvním a velmi důležitým faktorem je špatné postavení učitele v dnešní společnosti. Od učitele se očekává velké množství aktivit, měl by vychovávat, vzdělávat, být aktivním členem různých spolků. Druhým faktorem je nedostatečné finanční ocenění. V dnešní době, kdy finance hýbou světem, je plat učitele, který má vysokoškolské vzdělání, v porovnání s ostatními zaměstnanci, „skromný“. Třetím faktorem je samotná školní práce. Ta je čím dál obtížnější, protože roste nezájem dětí, ale i rodičů.

Podle mého názoru by každý pedagog měl mít základní právní vědomí o svém oboru. Je to dáno i tím, že jsem pracovala na malé vesnické škole a nyní pracuji na škole v malém městě, kde učitel má ještě určité postavení. Je tzv. osobou veřejně činnou. Obrací se na něj se svými potížemi a problémy nejen žáci, ale i rodiče. Spolupracuje i s ostatními subjekty, působícími v obci. Proto by měl být i rádcem a měl by se orientovat v základních právních otázkách a úkonech. Samozřejmě pedagog nemusí a ani nemůže znát všechny informace, zákony a vyhlášky, od toho jsou zřízeny ostatní instituce s odborníky – sociální pracovníci, Policie ČR, právníci a ostatní. Se základními a obecnými problémy by si měl pedagog poradit. Pokud si není jistý řešením problému, měl by dokázat poskytnout dostatečné množství informací o problému nebo odkázat a doporučit konkrétní odborné pracoviště.

Ne všichni pedagogičtí pracovníci se o tyto informace starají a jsou ochotni pomoci. Proto bych chtěla vypracovat bakalářskou práci, kde bych shrnula nejběžnější patologické jevy, se kterými se můžeme setkat u žáků na základní škole, jejich důsledky a postih podle současné platné legislativy (pro učitele, rodiče, žáky) a možnosti jejich řešení a nápravy a nabídnutí pomoci.

Protože pracuji ve školství, tak je mým cílem poskytnout učitelům seznámení se základními právními normami, se kterými se mohou setkat během své pedagogické praxe. Zaměřila bych se převážně na právní aspekty sociálně patologických jevů, které se vyskytují převážně u žáků základní školy. Čerpala bych i z vlastních pedagogických zkušeností, které mám jako školní metodik prevence, kdy se snažím tyto situace a potíže řešit.

Má bakalářská práce by mohla nabídnout přehled sociálně patologických jevů, se kterými se pedagog setkává nejčastěji a jejich právní oporu v zákonech. Učitel by tak měl návod, jak je řešit, nebyl by tak bezradný při jejich specifikaci a následném řešení.

1. Přehled sociálně patologických jevů

1.1 Definice

Nejprve bychom si měli vysvětlit, co to vůbec ty sociálně patologické jevy jsou. „Za sociálně patologické jevy jsou označovány ty sociální jevy, které pro svou škodlivost ohrožují společnost, její uspořádání, stabilitu a řád jako celek i její jednotlivé členy – občany.“¹

Můžeme tedy říct, že to jsou jakékoli situace, které nějakým způsobem ohrožují nebo narušují naše zdraví, bezpečnost, zapojení se do společenského a pracovního života.

V dalších kapitolách bych se o těch nejběžnějších sociálně patologických jevech zmínila spolu s důsledky, které jednotlivci i společnosti přinášejí. Protože pracuji s dětmi do patnácti let, popřípadě patnáctiletými dětmi, zaměřím se na tuto věkovou skupinu. Myslím si, že upozornit na komplexní problematiku sociálně patologických jevů vyskytujících se na základní škole není marná věc, pokud k ní dodáme všechny důsledky, které s jejich výskytem dopadají na děti, jejich rodiče a samozřejmě i učitele.

1.2 Šikana

Šikana je v současné době ve školství pojmem skloňovaným ve všech pádech. A nejenom ve školství. Tento odborný termín se stal běžně používaným termínem v tisku, televizi a jiných mediálních prostředcích a přestal být „strašákem“, tak jak tomu bylo v minulosti. Většina lidí si pod pojmem šikana představuje nějaký druh násilí ve škole nebo ozbrojených složkách (vojenská služba, apod.). Zda je názor většiny pravdivý a nezkreslený, to je otázka pro sociologický výzkum. Vysvětleme si tedy, co to vlastně šikana je. Názory odborníků se v některých definicích a popisech

¹ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociální patologie, Brno, IMS, 2005. str.7

mírně odchylují. My se seznámíme se základními pojmy a charakteristikami, se kterými se při pojmu šikana můžeme setkat, abychom se mohli lépe v problematice orientovat.

„Pojem šikana má svůj původ ve francouzském slově „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů.

Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezena zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest. Mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či majetku.

Právní definici šikany v českém právním řádu nenajdeme. Pouze v metodickém pokynu MŠMT č. 28 275/ 2000 – 22 najdeme vymezení napomáhající řešení šikany.²

Za šikanu považujeme opakované týrání jedince. Můžeme však za šikanu považovat i jednorázové akce, pokud se jedná o brutální čin. „Profesor Říčan popsál čtyři hlavní motivy šikany.

Jsou to:

1. tlak kolektivu
2. touha po moci
3. motiv krutosti
4. zvědavost a experiment

Aby se šikana mohla plně rozvinout, musí být přítomni potenciální šikanující agresor, potencionální oběť nebo oběti šikany a klima skupiny, které připustí nebo nezabrání šikaně.³

O šikaně mluvíme tehdy, kdy je její oběť z jakéhokoli důvodu bezbranná (handicap, nerovnost sil, neobratnost, izolovanost nebo skupinový útok). Ne každá agrese a ublížení v kolektivu má znaky šikany.

„Šikana má několik fází, pro které jsou charakteristické určité projevy. Hranice mezi jednotlivými fázemi nebývá jasná. Dělení se používá z důvodu lepší diagnostiky při řešení projevů šikany ve školách.

² Lovasová Zdenka – Šikana, Děti a jejich problémy, Sborník studií, Praha – Sdružení Linka Bezpečí, 2005, str. 66

³ Lovasová Zdenka – Šikana, Děti a jejich problémy, Sborník studií, Praha – Sdružení Linka Bezpečí, 2005, str. 69 - 70

Označení jednotlivých fází:

1. Ostrakismus – izolace, zesměšňování, nadávky
2. Přitvrzování manipulace – agresor zkouší, co vše si může k oběti dovolit, tělesné útoky, agresora povzbuzuje uspokojení a obdiv okolí
3. Nukleový základ – spojení sympatizantů s agresorem, organizovanost skupiny, pevné rozdělení rolí
4. Mlčící většina – normy agresorů jsou přijímány skupinou, konformita se skupinou
5. Dokonalá šikana – zábava pro celou skupinu, psychická manipulace

„Jako šikanu můžeme označit:

- fyzická agrese a používání zbraní
- slovní agrese a zastrasování zbraněmi
- krádeže, ničení, manipulace s věcmi
- násilí a manipulativní příkazy
- zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

Klasifikace typů šikany:

- fyzická přímá aktivní – oběť napadaná agresorem
- fyzická nepřímá aktivní – oběť napadaná kamarády agresora
- fyzická pasivní přímá – agresor fyzicky zabraňuje oběti dosažení cíle
- fyzická pasivní nepřímá – agresor odmítá požadavky oběti (např. opuštění třídy)
- verbální aktivní přímá – urážky a nadávky oběti
- verbální aktivní nepřímá – pomluvy, kresby
- verbální pasivní přímá – ignorace oběti
- verbální pasivní nepřímá – ostatní se oběti nezastanou⁴

„Besag (1989) píše, že šikanování je spíše postoj než čin. Aktivita může být jako šikana označována jen v tom případě, jsou-li posouzeny její účinky na zranitelné dítě.

Hlavními znaky jsou:

1. úmysl ublížit – fyzicky i psychicky
2. útočníkem je jedno nebo více dětí
3. opakování incidentů
4. nepoměr sil⁵

⁴ Kolář, M. Bolest šikanování, Portál, 2001, str. 28-32

1.3 Záškoláctví

Jako záškoláctví označujeme situace, kdy žák neplní povinnost školní docházky. O této situaci mnohdy rodiče nevědí. Pokud rodiče dochází do zaměstnání, nemohou tuto situaci vůbec tušit. Pokud jsou doma, také nemusí mít žádné podezření, protože dítě ráno odchází z domu, do školy už však nedorazí. Horší variantou je, kdy rodiče děti do školy neposílají záměrně, využívají je k páčání různé trestné činnosti. Proti tomuto sociálně patologickému jevu mohou školy bojovat ustanovením ve školním řádu, který je školním právním dokumentem a opírá se o pokyn MŠMT k řešení záškoláctví.

K záškoláctví může docházet z několika důvodů. Dítě má strach ze školy, může být obětí šikany, nosí špatné známky, za které se rodiče zlobí a bývá za ně trestáno. Dalším důvodem je, že dítě je členem party, která páchá v době výuky jinou činnost (většinou trestnou) – krádeže, užívání návykových látek, gambling, sprejerství.

„Záškoláctví se týká většinou starších žáků a adolescentů. V některých partách se stává chození za školu normou. U dětí s častým výskytem záškoláctví je charakteristická nízká odolnost proti pokušení, dítě může být snadno ovlivnitelné, znuděné. Často však může jít o dítě úzkostné, s pocity osamocení a nepochopení. Z vnějších rizik hraje velkou roli napjatá školní situace, nepochopení ze strany rodičů, ale také nevědomá podpora rodičů (omlouvání dětí z malicherných důvodů).

K záškoláctví mohou vést tyto situace:

1. impulzivní reakce (strach, nepromyšlené záškoláctví)
2. dlouhodobá frustrace (plánované záškoláctví)
3. forma zábavy⁶

⁵ Parry, J., Carrington, G., Čelíme šikanování – sborník metod, Metodický materiál Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha 1997, str. 7-8

⁶ Manual dobré praxe pro výchovné poradce – Vzdělávání výchovných poradců Třebíč, 2008

1.4 Návykové látky

Užívání různých návykových látek začíná být v současné době na základních školách velkým problémem. V tomto prostředí převládají běžně dostupné a finančně nenáročné návykové látky. Mezi tyto můžeme zařadit požívání alkoholu, kouření (tabakismus), kouření marihuany, požívání lysohlávek a plodů durmanu a dalších přírodních produktů. Typicky českou drogou je pervitin. I ten už se může objevovat u dětí na základních školách, ale není zas tak obvyklá, stejně jako ostatní syntetické drogy.

Kde se děti k návykovým látkám dostanou? Nejčastější přísun dětem zajišťuje domácí prostředí. Děti se s návykovými látkami, jako jsou běžně užívaný alkohol a tabák, setkávají v rodině. Už od útlého věku jsou děti přítomny různým oslavám, při kterých se popíjí alkohol a kouří. Zde mohou děti poprvé okusit nejběžnější a nejčastěji užívanou návykovou látku – alkohol. Sami rodiče dítěti, k veselí a smíchu ostatních, dávají ochutnat pivo, víno a ostatní druhy tvrdého alkoholu. Neuvědomují si, že tak podvědomě v dítěti vyvolávají pocit, že alkohol patří ke každé oslavě a není zas tak nebezpečný. Rodiče si neuvědomují, že dětský organismus reaguje jinak, není ještě dokončen jeho vývoj a závislost vzniká mnohem rychleji.

Dalším místem, kde jsou návykové látky běžně k mání, je dětská parta. V této společnosti užívání návykových látek bývá běžnou normou. Ovšem nesmíme generalizovat. Ne všechny party inklinují k užívání návykových látek. Kde se k návykovým látkám dostanou členové party? Samozřejmě nejjednodušší je donést si ho z domova. Další, ještě schůdnou variantou je, když si ho někde koupí. Samozřejmě všichni víme, jak učitelé, tak i děti, jejich rodiče i obchodníci, že alkohol je prodejný od osmnácti let, stejně tak i cigarety. Ale musíme si přiznat, že příslušné orgány nevykonávají kontroly velmi často a obchodníci jsou si toho vědomi. Popřípadě děti pošlou nakoupit starší kamarády. Poslední možností získání alkoholu a cigaret jsou krádeže.

Vysvětleme si však, co to návykové látky jsou. Jaká mají specifika, jak je dělíme, jak vypadají, jaké mají účinky a rizika. Rozhodla jsem se zaměřit

na ty nejdostupnější látky. O ostatních se jen zmíním. Je to podmíněno i prostředím základní školy.

Návykové látky způsobují návyk. To znamená, že jejich užívání se stále opakuje. Jinak je můžeme nazývat drogy. „Droga je látka, která vyvolává stav tělesné nebo psychické závislosti u osob, které ji užívají periodicky či kontinuálně. Pro stav tělesné a psychické závislosti doporučila Světová zdravotnická organizace (WHO) používat termín drogová závislost, a to pro všechny druhy závislost. Drogová závislost je definována jako stav.“⁷

„Termín **droga** pochází z arabského slova „durana“ s původním významem léčivo. Podle stanoviska Světové zdravotnické organizace je za drogu považována jakákoli látka, která je vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více funkcí. Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací, rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Drogová závislost je psychický a někdy také fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také pro zabránění nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti.“⁸

„Mezi nejznámější teorie rozvoje závislosti patří:

1. teorie redukce tenze – snižování napětí
2. teorie moci – zvyšování sebevědomí
3. teorie se zdůrazňující rolí osobních predispozic
4. teorie učení – upevňování vzorců chování
5. sociologické teorie patogeneze drogové závislosti – vliv rodiny a party v dětství a dospívání“⁹

Alkohol

Tato návyková látka je velmi rozšířená v současné společnosti i době. „Jedná se o roztok etylalkoholu. V různých druzích alkoholu je různá velikost

⁷ Jilčík, T. Plšková, A. Sociální patologie, IMS Brno 2005, str.25

⁸ Jilčík, T. Plšková, A. Sociální patologie, IMS Brno 2005, str.25

⁹ Jilčík, T. Plšková, A. Sociální patologie, IMS Brno 2005, str.27

jeho obsahu. Poměr etylalkoholu se udává v procentech. Nejoblíbenější druhy alkoholu jsou : např. dvanáctistupňové pivo, které obsahuje 3 – 4 % alkoholu, víno okolo 10 % a destiláty od 40 % alkoholu a více.“¹⁰ Pokud zjišťujeme množství alkoholu v krvi člověka, používáme jednotku promile.

A jak se projevují jeho účinky? Požití alkoholu poznáme z dechu, nezřetelnou výslovností při komunikaci, oslabení zábran, červené oči, nejistá chůze, ospalost, bolesti hlavy, zhoršená koordinace pohybu.

„Někdy se rozlišují následující stádia opilosti:

1. excitační – alkohol v menších dávkách, oslabení pozornosti, hovornost, tendence k sebeprosazování, slovní nebo fyzická agrese
2. somnolentní – útlum, spavost
3. komatózní (stav bezvědomí)
4. asfyktické (dušení vlivem zástavy dechového centra v prodloužené míše

Při dlouhodobém užívání dochází k třesu, zvyšování odolnosti vůči alkoholu, sociální izolovanosti, neovládání se nepít.

Největšími riziky při požívání alkoholu jsou úrazy, nemoci (trávicího systému, jater, hypertenze, duševní choroby a otravy. Požívání alkoholu zhoršuje průběh mnoha onemocnění a zvyšuje riziko vzniku nádorů.“¹¹

Kouření - tabakismus

Další obecně rozšířenou a společností tolerovanou návykovou látkou je kouření cigaret z tabáku. **Tabák** je rozšířený po celém světě, požívá se ve formě cigaret a doutníků, kdy se kouří. Potom ještě existuje šňupací tabák, který se šnupe, a v Karibské oblasti je oblíbený tabák žvýkací, který se žvýká a poté plive. Tabákový kouř obsahuje velké množství látek, většinou karcinogenních. Návykovou je pouze jedna z nich a to je nikotin.

¹⁰ Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 22

¹¹ Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 22

Rostlina tabák je původní americká rostlina, ze které se spotřebovávají listy, které se suší, potom drtí a balí do úzkých válečků – cigaret. Do Evropy se tabák dostal až na začátku 16. století, kdy ho dovezly lodě ze zámořských výprav.

A jaké má tabák účinky? Kuřáka poznáme na první pohled, lépe řečeno nádech. Je pro tyto jedince typický zápach kouře. „U kuřáků začátečníků je častá bledost, nevolnost, zvracení, bolesti hlavy, pokleslá nálada – což jsou příznaky mírné otravy nikotinem. Po dlouhodobém užívání se kuřák projevuje kašlem, nažloutlými prsty. Dostavuje se pokles tělesné výkonnosti, dostavují se bolesti žaludku a srdeční potíže. U kuřáků se dříve vyskytují vrásky – nikotin má nepříznivý vliv na pokožku.

Rizika: Podstatně zvyšuje riziko zhoubných nádorů. U mužů způsobuje impotenci, u žen je riziko v těhotenství, kdy může dojít k poškození plodu. Častěji se objevují plicní onemocnění, alergie, srdeční a cévní onemocnění. Kouření je nejzávažnější příčina smrti, které se dá předejít.“¹²

„Schmidt (1982) dělí kuřáky na následující typy:

1. příležitostný kuřák – kouří občas na základě zvyklostí, které ho stimulují
2. návykový kuřák – kouří ze zvyku
3. kuřák s psychickou závislostí – kuřák požitkář, ritualizace – ceremoniál, uklidnění
4. kuřák s psychickou a fyzickou závislostí – v popředí potřeba nikotinu“¹³

„**Nikotin** jako látka vázaná v tabáku je prudký rostlinný jed. Z hlediska jedovatosti ho řadíme rovnou za kyanovodík. Protože působí hned na nervovou soustavu, říká se mu jed nervový. Nikotin polknutý v malé dávce může být smrtelný. Smrtelná dávka podaná intravenózně je asi 60 mg, což je ekvivalent nikotinu obsaženého v 30 – 60 cigaretách. Jméno nikotin bylo odvozeno od botanika Jeana Nicota, který jako první popsal tabákovou rostlinu.

Tabákový kouř vzniká nedokonalým spalováním tabákových listů při teplotě 600 – 800 °C a obsahuje 2000 – 4000 látek sloučenin.

¹² Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 23

¹³ Mühlpachr, P. Kapitoly ze sociální patologie, IMS 2003, str. 22

Jeho složení není stálé, mění se podle druhu tabáku, způsobu zpracování a podle toho, jak je kouřen.

Tabákový kouř rozdělujeme na:

1. hlavní proud kouře – vdechovaný kuřákem
2. vedlejší proud kouře – aerosol z hořícího konce cigarety

Mezi lékařsky významné složky tabákového kouře řadíme:

1. nikotin – působí na centrální i periferní nervový systém
2. dráždivé látky – narušují sliznici dýchacích cest
3. oxid uhelnatý – váže se na erytrocyty
4. karcinogenní látky – poškozují sliznici dýchacího ústrojí

Z hlediska škodlivosti na zdraví člověka rozlišujeme:

1. kouření aktivní – aktivní přijímání účinků kouře
2. kouření pasivní – nedobrovolná inhalace tabákového kouře v uzavřeném prostoru

Kategorizace kuřáků:

Podle množství cigaret:

1. slabší kuřáci – do 10 cigaret za den
2. střední kuřáci – 11 – 20 cigaret za den
3. silní kuřáci – 21 a více cigaret za den

Členění podle Naumanna:

1. kuřáci požitkářští – módní záležitost, cigareta chutná
2. kuřáci relaxační – pro pocit uvolnění
3. kuřáci stresoví – snaha snížit napětí a stres kouřením, vede k řetězovému kouření
4. kuřáci útěchoví – řešení neúspěchu, smutku, nudy¹⁴

Drogy z konopí – kanabionidy

„Za kanabionidy se považují ty látky, které obsahují účinnou látku THC, která je obsažena v rostlině nesoucí název konopí indické. Nejčastěji se setkáváme s **marihuanou** (části samičí rostliny konopí indického) a **hašišem** (pryskyřice z této

¹⁴ Hřivnová, M. Zdravotní rizika, prevence civilizačních chorob, UPOL Ped. fak. – Katedra antropologie a zdravovědy, Olomouc 2006,

rostliny). Do současnosti se vedou spory o vzniku závislostí. Pokud se hovoří o závislosti na kanabionidech, pak se přiznává pouze závislost psychická. Její největší nebezpečí spočívá v tom, že může vyvolat vážné duševní onemocnění.¹⁵

Nejčastějším užíváním marihuany jsou ručně balené cigarety „jointy“, které bývají tenčí než běžné cigarety. Obsahují sušené listy a vrcholky rostliny konopí. Množství účinné látky THC (delta-9-tetrahydrokanabiol) je různé podle množství této látky v listech, které závisí na podmínkách pěstování a růstu. „Množství v cigaretách kolísá od 10 mg do 100 mg. THC je asi 4 000 krát účinnější než alkohol.

Jak se projevuje účinek? Člověk má zarudlé oči, zrychlený puls, bolesti na prsou, kašel, sucho v ústech, hlad, únava a nezájem. Při dlouhodobém užívání dochází ke zhoršování schopnosti soustředění, kolísání nálad, horšímu prospěchu. Také dochází ke zhoršení krátkodobé paměti a horšímu postřehu. Po dlouhodobém užívání se objevuje neobratnost, špatná orientace v čase a prostoru, nevyzrálost, podrážděnost, ztráta zájmů a menší péče o zevnějšek.

Rizika spojená s užíváním marihuany jsou vyšší rizika dopravních nehod a úrazů, riziko neplodnosti, povahové změny a citové otupění, ztráta hodnot a větší riziko duševních nemocí. Marihuana také oslabuje imunitní systém.¹⁶

Halucinogeny

Další návykovou látkou běžně užívanou a oblíbenou u dětí a dospívajících jsou halucinogeny. „V menších dávkách působí spíše stimulačně, ve větších dávkách se dostavuje halucinační efekt. Halucinogeny jsou nejvíce atypickou drogou, nevyvolávají totiž dříve vymezenou závislost. Existuje však několik důvodů, proč užívání těchto látek lze považovat za krajně rizikové:

1. nelze přesně určit optimální dávky účinné látky – může snadno dojít k předávkování
2. tyto drogy mohou odkrýt skryté duševní onemocnění
3. prožitek po požití nelze přesně předpovědět

¹⁵ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 44

¹⁶ Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 24

4. mohou se objevit psychotické reminiscence neboli flashbacky (jsou to stavy intoxikace s velkým časovým odstupem od posledního užití drogy)

V našich podmínkách jsou zneužívány hlavně **lysohlávky**. Jsou to drobné houby, které se užívají ústy v syrovém nebo sušeném stavu. Dalším příkladem přírodních halucinogenů může být durman, dále též **muchomůrka červená**. Užívání **durmanu** velmi často končí předávkováním, při jeho konzumaci může dojít krátkodobě k obrně dýchacích svalů. Toxicita muchomůrky červené má devastující účinek na játra.¹⁷

Typickým představitelem syntetických halucinogenů požívaných u nás je **LSD**. „Bývá distribuován jako malé čtverečky papíru napuštěné LSD.“¹⁸

Stimulancia

„Jsou to drogy, které mají stimulační vliv na psychiku svého uživatele. Zvyšují aktivační úroveň organismu. Uživatel je činorodý, rychle hovoří, gestikuluje. Uživatelé to prožívají jako příjemné, připadají si výkonní, nepocítují únavu, ospalost a hlad. Užívání stimulancií v tahu dokonce zvyšuje jejich stimulační efekt.“

Nejpůvodnějším stimulantem v našich podmínkách je **pervitin** (metamfetamin). Pervitin neboli péčko či piko se vyrábí cestou destilace z poměrně snadno dostupných léků proti kašli. Droga může mít podobu kapaliny nebo malých krystalů, které se následně rozpouštějí v roztoku. Pervitin se může pít nebo užívat intravenózně. Působí okolo 12 hodin. Pokud dojde ke vzniku závislosti, pak se u odvykacího stavu setkáváme s halucinatorně-paranoidními symptomy.¹⁹

¹⁷ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 46

¹⁸ Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 27

¹⁹ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 45

Jak se projevují účinky? Po požití pervitinu dochází k rozšíření zornice, zrychlenému tepu, neklidu. Uživatel má nekoordinované pohyby, je podrážděný, podezřívavý, třese se. Po doznění účinku drogy dochází k útlumu, depresím a spavosti. Časté jsou pocity pronásledování, úzkosti, uživatel má podivné chování a trpí nespavostí.²⁰

„Ke stimulanciím bývá řazen **kokain**, **crack** nebo **extáze**. V našich podmínkách je ve větší míře užívána extáze a to v rámci taneční scény. Dá se říct, že v současné době je její užívání módní záležitostí. Droga výrazně zvyšuje schopnost empatie, což je důvod její konzumace. Uživatel tuto skutečnost příznivě hodnotí, hovoří o psychickém splynutí s ostatními osobami. V případě dlouhodobého užívání údajně dochází k organickému poškození mozku, navíc v rámci intoxikace jsou osazována centra v hypotalamu. Uživatel nezažívá pocit žízně a výsledkem může být dehydratace organismu se všemi jejími důsledky.²¹

Sedativa a hypnotika

„Jedná se o obvyklý typ závislosti. Sedativa jsou léčiva, která mají vést k psychickému zklidnění uživatele. Hypnotika pomáhají navozovat a udržovat spánek. Tradiční reprezentanti této lékové skupiny mají výrazný potenciál závislosti.²²

Opiáty

„Na našem území má užívání poměrně dlouhou tradici. Můžeme sem zařadit **braun**, který se aplikuje injekčně. **Heroin**, který se většinou kouří, když se objeví závislost, bývá podáván intravenózně.²³

²⁰ Nešpor, K. Csémy, L. Pernicová, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996, str. 24-25

²¹ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 45-46

²² Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 45

²³ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 45

Organická rozpouštědla

„Organická rozpouštědla jsou drogy nejtvrďšího rázu. Užívají se vdechováním a tím se dostávají do krevního séra, kdy naleptají všechny orgány, se kterými se dostávají do kontaktu. Výrazně bývá zasažen i mozek. Nejčastěji se užívá **toluen**.“²⁴

²⁴ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 47

1.5 Syndrom CAN - týrané, zneužívané a zanedbávané dítě

Z historie: „V minulosti bylo tvrdé zacházení s dětmi běžným fenoménem. Spolu s novým formátováním rodiny a postavení členů v ní se mění i vztahy mezi jednotlivými členy. Týrání a zneužívání se nejčastěji vyskytuje v narušeném rodinném prostředí, kde není dobrá hodnotová orientace, nefungují dostatečně pozitivní vztahy a vazby hlavně mezi rodiči a dětmi. Od 19. století se zakládají spolky a zařízení pro ochranu dětí ohrožených a postižených. Je zajímavé, že se tak dělo v souvislosti s ochranou zvířat (Velká Británie, USA).

V roce 1962 pediatr Kempe (USA) vyšetřil podobně poraněné děti a stavy nazval syndrom „bitého dítěte“. Začal informovat veřejnost a odborníky, aby zabránili ubližování dětem. Jeho snahy vedly k vydání zákona o týraném dítěti, který ukládal povinnost informovat sociální služby, které mají povinnost se zabývat problematikou a řešit ji. K ubližování dítěti byla přidána i problematika aktivní nepěče o dítě.

Utříděním všech jevů vznikl pojem CAN (Child Abuse and Neglect Syndrom), který zahrnuje veškeré ubližování dítěti, jak aktivní, tak pasivní. Později se k němu přidalo i sexuální zneužívání. V aktivní podobě hovoříme o tělesném poškození dítěte – můžeme sem zařadit nepřiměřené tělesné tresty, smrt. O pasivní formě hovoříme u neuspokojivé péče o dítě – nedostatek potravy, podpory, ochrany a odmítání zdravotní péče dítěti. Psychicky aktivní podoba zneužívání zahrnuje nadávky a sociální izolaci. Zvláštní formou psychického týrání dítěte může být i manipulace rodičem po rozvodu.²⁵

„Pojem syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte popisuje výsledky převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Někteří autoři definují CAN jako jakékoli nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo

²⁵ Sborník z 1. mezinárodní konference Komerční sexuální zneužívání dětí, násilí na dětech, Praha 2001, str. 8-9

odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.²⁶

1.5.1 Týrání

„Týrání dítěte je jednání, akce proti dítěti. V pozadí je nepřátelství, agresivita a nevládnuté afekty rodičů vůči dětem.

Rozlišujeme **fyzické (tělesné) týrání**, které je nejpodrobněji popsáno. Zahrnuje všechny akty fyzického násilí vůči dítěti, neposkytnutí péče dítěti, které vyústí v jeho poranění nebo smrt. Mezi tělesně týrané děti s následným poraněním se řadí děti, u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opaření, trestání a také v důsledku selhání ochrany dítěte před násilím. Jedná se i o děti, které nemají bezprostřední známky tělesného poranění, ale trpěly dušením, trávením či podobným násilím. Čím je dítě menší, tím větší agresi většinou bývá vystavováno. Nejvíce je u nás zabito dětí do jednoho roku.

- zavřená poranění:

1. otřesy
2. pohmoždění
3. poranění svalů
4. poranění kostí
5. poranění hlavy – subdurální hematom, Shaken Infant Syndrom – třesením novorozence se vyvolává intrakraniální krvácení v mozkovně
6. poranění nitrobřišních orgánů

- otevřená poranění – různé typy ran

Obvykle se setkáváme s kombinací zavřených i otevřených poranění.

Zvláštním typem tělesného týrání dítěte je **Münchhausenův syndrom** v zastoupení (by proxy). Rodiče vymýšlejí u dětí příznaky a

²⁶ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 19

onemocnění, popřípadě je uměle vyvolávají tak, aby pro ně bylo dítě vyšetřováno a léčeno.“²⁷

„**Psychické týrání** – nezůstávají po něm objektivně zachytitelné stopy, těžko se prokazuje. Jedná se o nedostatečnou emocionální oporu ze strany dospělých, vyhrožování, nadávky, zesměšňování, výčitky, nedůvěru, opovrhování, ale i prostou nelásku bez aktivních projevů, vtahování do rodičovských koalicí, přeceňování schopností dítěte, ale i neustálé srovnávání se sourozenci či úspěšnějšími vrstevníky. Řazena sem bývá i šikana.“²⁸

1.5.2 Zanedbávání

„Zanedbávání je spojováno s dlouhodobým neuspokojováním základních biologických potřeb dítěte, opomíjením zdravotní péče, opomíjením potřeb v oblasti smyslové a rozumové stimulace, s nedostatkem příležitostí k pohybu, k tělesnému kontaktu, s omezenou zkušeností s okolím. Jedná se o ne-akci vůči dítěti. Při zanedbávání nacházíme v pozadí oslabený vztah mezi rodiči a dětmi, nezáměr rodičů, lhostejnost, neschopnost zajistit dětem přiměřené podmínky život.“²⁹

1.5.3 Zneužívání

„Tento termín je používán hlavně pro označení pohlavního zneužívání. Hovoříme o **syndromu sexuálně zneužívaného dítěte**, který je definován jako nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti a chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk, vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá.

²⁷Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 20-22

²⁸ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 20-22

²⁹ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 23

Rozlišujeme bezdotykovou a dotykovou formu sexuálního zneužívání. **Bezdotyková forma** zahrnuje takové aktivity se sexuálním podtextem, při kterých nedochází k fyzickému kontaktu mezi pachatelem a dítětem. Jedná se o exhibicionismus, sledování pornografických materiálů, účinkování při jejich pořizování, obscénní osobní i telefonické hovory.

Dotyková forma zahrnuje kontaktní sexuální chování, vnikání do tělních otvorů, znásilnění.

Dále můžeme rozlišit sexuální zneužívání intrafamiální (v rámci rodiny) nebo extrafamiální (osobami mimo rodinný kruh), kdy dítě pachatele zná nebo je to cizí člověk.

Můžeme se setkat se **syndromem dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití**. Ten byl popsán na základě skutečnosti, že mnoho dětí po určitém čase své přiznání, že je sexuálně zneužíváno, odvolává. Dítě je vydíráním, vyhrožováním, odměnami a tresty nuceno k mlčenlivosti. Dítě je těmito postupy vyvedeno z míry, buďto mlčí, nebo přenáší zodpovědnost za zneužívání na svou osobu, vnímá je jako trest za své „nevhodné“ chování. Dítě bývá po odhalení zraňováno svým okolím i vyšetřováním.³⁰

1.5.4 Komerční sexuální zneužívání

Existuje i komerční sexuální zneužívání dětí – „používání dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem, a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi. Podle Stockholmského protokolu z roku 1996 se rozlišují tři základní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí:

1. obchodování s dětmi
2. dětská prostituce
3. dětská pornografie

Podle definice OSN z roku 1994 jde o nelegální a utajené převážení osob přes státní hranice se záměrem jejich přinucení k sexuálnímu a ekonomicky vykořisťovaným činnostem. Ty přinášejí

³⁰ Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 24-25

zisky zprostředkovatelům, obchodníkům a zločineckým syndikátům. S ním jsou spojené nelegální aktivity jako nucená domácí práce, falešné sňatky a nucená nebo placená zahraniční adopce. U dětí dochází nejčastěji k únosům za účelem zahraničního osvojení, dětské prostituce nebo transplantace orgánů.

Dětská pornografie – tou se rozumí jakýkoli obrazový nebo textový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu.³¹

1.6 Gamblerství

„Gambling neboli patologické hazardní hráčství je v jiném slova smyslu závislost na hazardní hře. Je konkrétní formou sociálně deviantního jednání, které má negativní důsledky jak na úrovni jednotlivce pro jedince, tak na úrovni širšího společenství.

Gambling je porucha, která spočívá v častých a opakovaných epizodách hráčství, které dominují v životě na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot. Hazardním hráčem je ten, kdo hraje často, bez ohledu na výši prohraných financí a pro něhož se hra dostala na první příčky hodnotového žebříčku. Typickými znaky jsou intenzivní puzení ke hře, které se projevuje na úrovni myšlenek a představ, zadlužování. Puzení ke hře se zvyšuje v zátěžových životních situacích, ve stresu apod.³²

Automaty se dělí na výherní a zábavní. U zábavných si hráč kupuje čas, o hazardní hru se nejedná. U výherních automatů si zákazník kupuje možnost výhry.

Nebezpečí hrozí i dětem, které tráví hodně času u videoher a počítačových her. O této situaci by měli rozhodně vědět rodiče a popřípadě včas zasáhnout. Neměli by být lhostejní a předstírat, že je to v pořádku. Dítě nemá dostatek pohybu, ztrácí sociální kontakt s vrstevníky, nemá dostatek času na učení. Dítě, které sedí u počítače dlouho do noci, bývá nevyspané nebo může naopak trpět nespavostí, bývá podrážděné a unavené. Různé počítačové hry nabízí různé pohledy a situace ve virtuálním světě

³¹ Sborník z 1. mezinárodní konference Komerční sexuální zneužívání dětí, násilí na dětech, Praha 2001, str. 12-13

³² Sýkorová, K. Klimentová, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006, str. 49

a dítě potom nemusí dostatečně rozlišovat mezi reakcemi a řešením situací v reálném a virtuálním světě.

2. Právní důsledky sociálně patologických jevů

2.1 Obecně o problému

O sociálně patologických jevech se v současné době velmi často mluví. V této souvislosti se už méně často setkáváme s informacemi o jejich důsledcích a dopadech na společnost. Proto se v této kapitole budu snažit nalézt právní oporu všech patologických jevů, o kterých jsem se zmínila v předchozí kapitole a které se nejčastěji objevují u žáků základních škol. K prostudování jsem si přichystala školský zákon, trestní zákon a trestní řád, vyhlášky a metodické pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Všechny důležité informace se budu snažit roztřídit a přiřadit k jednotlivým patologickým jevům. Doufám, že se mi to zdárně podaří.

Podle Mezinárodní úmluvy o právech dítěte je pro potřeby této úmluvy považován za dítě každý jedinec mladší 18 let. Navádění nebo nucení dítěte k účasti na jakékoli nezákonné aktivitě je jednání v rozporu s touto úmluvou. Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů vymezuje v §3 **trestný čin** jako pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován různými hledisky, zejména pak významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou zavinění a jeho pohnutkou.

Podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod může každý činit, co není zákonem zakázáno.

Další důležité dokumenty v prevenci sociálně patologických jevů:

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních, č.j.: 20 006/2007-51

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č.j.: 14 423/99-22

Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.j.: 10 194/2002-14

Metodický pokyn MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů, č.j.: 14 514/2000-51

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2005 – 2008, č.j.: 10 844/2005-24

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu, č.j.: 11 691/2004-24, MŠMT

Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, č.j.: 25 884/2003-24, MŠMT

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 28 275/2000-22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení³³

Zákon 359/99 – Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Úmluva o právech dítěte

Listina základních práv a svobod

Školský zákon – 561/2004 Sb.

Trestní řád 141/1961 Sb.

Trestní zákon 140/1961 Sb.

Přestupkový zákon 200/1990 Sb.³⁴

³³ www.mšmt.cz,

³⁴ Úplné znění, Trestní předpisy, Přestupky, Sagit, Ostrava 2007

2.2 Šikana

S pojmem šikana, šikanování se právní praxe setkává často. Vyskytuje se v rozhodnutích o zahájení trestního řízení, pracují s ním státní zástupci při sestavování obžalob a vyskytuje se i v odůvodnění rozsudku. Platná právní úprava pojem šikana nebo šikanování nepoužívá.

Z trestního hlediska je možno šikanu postihnout, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti, naplnění formální a materiální stránky. **Materiální stránka** – pachatel se dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně. **Formální stránka** - úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra jeho společenské nebezpečnosti dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Pokud nejsou splněny podmínky trestného činu, může být jednání pachatele postiženo jako přestupek, pokud splní zákonem stanovené podmínky.

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona, neboť v souvislosti s ní často dochází k páchání trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti.

„§ omezování osobní svobody

§ vydírání

§ vzbuzení důvodné obavy

§ loupež

§ znásilnění, pohlavní zneužívání, kuplířství

§ ublížení na zdraví

§ poškozování cizí věci“³⁵

K tomu, aby byl pachatel postižen, je třeba, aby dosáhl určitého věku. Za mladistvé se považují osoby starší 15 let, dospělost z hlediska trestní odpovědnosti nastává dosažením 18 let. K trestní odpovědnosti nedochází u osob mladších 15 let. Pro posuzování trestní odpovědnosti je důležité posoudit rozumovou a mravní vyspělost.

³⁵ Úplné znění, Trestní předpisy, Přestupky, Sagit, Ostrava 2007

Tak jako má šikana různé projevy, obsahuje trestní zákon řadu skutkových podstat trestných činů, pod které lze jednotlivá chování přiřadit. V případě šikany je možný i souběh - jedno jednání může být kvalifikované jako více trestných činů. Jednotlivá ustanovení trestního zákona určují i trestní sazbu - druh a výše trestu. Trestní sazby u mladistvých se snižují na polovinu. (Kolář, M. – Bolest šikanování)

Problémem šikany je skutečnost, že je prováděna dětmi a na dětech, tudíž jsou agresori ve věku, kdy sami nejsou trestněprávně, či občanskoprávně odpovědné. Dalším úskalím může být situace, kdy je oběť pod pohrůžkou násilí nucena k páchání trestných činů (krádeže, ubližování mladším). Tím se stává pro vyšetřovatele a učitele nedůvěryhodnou osobou, které nevěří, že delikty páchala z donucení.

2.3 Záškoláctví

„Záškoláctvím se zabývá Školský zákon v § 50, který říká:

- (1) Zákonný zástupce žáka je povinen doložit důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování nejpozději do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti žáka. Podmínky pro uvolňování žáka z vyučování a omlouvání neúčasti žáka ve vyučování stanoví školní řád.
- (2) Ředitel školy může ze zdravotních nebo jiných závažných důvodů uvolnit žáka na žádost jeho zákonného zástupce zcela nebo zčásti z vyučování některého předmětu; zároveň určí náhradní způsob vzdělávání žáka v době vyučování tohoto předmětu. V předmětu tělesná výchova ředitel školy uvolní žáka z vyučování na písemné doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře. Na první nebo poslední vyučovací hodinu může být žák uvolněn se souhlasem zákonného zástupce bez náhrady.
- (3) Žákovi, který se nemůže pro svůj zdravotní stav po dobu delší než dva měsíce účastnit vyučování, stanoví ředitel školy takový způsob vzdělávání, který odpovídá možnostem žáka, nebo mu může povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu podle § 18.

Zákonný zástupce žáka je povinen vytvořit pro stanovené vzdělávání podmínky.³⁶

Podle tohoto paragrafu Školského zákona si každé školské zařízení může zapracovat do svého školního řádu informace, které se snaží předcházet záškoláctví. Školní řád je právně platný dokument, kterým se řídí žáci, rodiče i učitelé.

2.4 Návykové látky

Podávání návykových a jiných látek dětem do 18 let je zakázáno. To bychom si měli uvědomit. Ale přiznejme si, že alkohol a cigarety si ještě dnes mohou na některých místech běžně koupit. Obstatat další návykové látky je poněkud obtížnější, ale ne nemožné. Jak tomu zabránit? Obecná rada a návod neexistuje. Ale teď si povíme, jaké zákony jsou porušovány.

„§ 187 TZ – nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

§ 188 TZ – šíření toxikomanie

§ 218 TZ – podávání alkoholických nápojů mládeži

§ 218 a,b TZ – podávání anabolických látek mládeži

§ 201 TZ – ohrožení pod vlivem návykové látky

§ 202 TZ - výtržnictví“³⁷

„Zákon 37/1989 Sb. – O ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi

§ 4 – zákaz prodeje tabákových výrobků osobám mladším 18 let

§ 5 – odepření prodeje osobě, u které je pochybnost o podmínce věku, neprokáže-li se dokladem totožnosti“³⁸

³⁶ www.msmt.cz/dokumenty/zakony/skolskyzakon/uplnenezneni, Úplné znění, Školství, Sagit, Ostrava 2007

³⁷ Úplné znění, Trestní předpisy, Přestupky, Sagit, Ostrava 2007

³⁸ Hřivnová, M. Zdravotní rizika, prevence civilizačních chorob, UPOL Ped. fak. – Katedra antropologie a zdravotní vědy, Olomouc 2006,

2.5 Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí

Téma týrání, zneužívání a zanedbávání je velmi závažné téma. Pokud dojde k těmto činům, obyvatelé mají ohlašovací povinnost. To znamená, že podezření na tyto činy je nutné oznámit orgánům státní správy. Setkání dětí s těmito činy na nich zanechává stopy po celý život.

„Podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod každá osoba má nezadatelné právo rozhodovat o sexuálním životě. Neexistuje žádné právní ustanovení, které by komukoli sexuální život zakazovalo, pokud by nedošlo ke konfliktu s právem. Pokud realizují pohlavní kontakt osoby mladší 15 let, jde o nevinnou dětskou hru. Pokud je jeden z aktérů starší 15 let, jedná se o trestný čin podle § 242, 243 TZ – pohlavní zneužívání. § 245 TZ – trestný čin soulože mezi příbuznými.

Objektem pohlavního zneužívání ve smyslu ustanovení § 242 TZ je mravní vývoj dítěte. To znamená, že předmětem útoku je osoba mladší 15 let, není rozdíl, zda jde o dívku nebo chlapce. Po objektivní stránce zákon rozlišuje dva případy a to a) vykonání soulože b) jiné pohlavní zneužití. Pod pojmem pohlavní zneužívání chápeme aktivity, které vedou k uspokojení sexuálních potřeb pachatele.

Podle definice zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 se za pohlavní zneužívání považuje nepatřičné vystavování dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti a chování, jako je jakékoliv dotýkání, styk nebo vykořisťování a to kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče nebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá. Dále může jít o bezdotykové sexuální aktivity, setkání s exhibicionistou, vystavení dítěte pornografickým záznamům nebo focení dítěte.

Důležitá zákonná opatření:

§ 205 TZ – ohrožování mravnosti

§ 215 TZ – týrání svěřené osoby

§ 217 TZ – ohrožování mravní výchovy mládeže

§ 237 TZ – útisk

Trestný čin je i jednání, jestliže se někdo hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 TZ a spáchání nebo nedokončení trestného činu nepřekazí. Každý poznotek týkající se pohlavního zneužívání je třeba oznámit Policii ČR. Pokud tak není učiněno, dochází ke spáchání trestného činu podle § 168 – neoznámení trestného činu.

Základní rozdíl mezi pohlavním zneužíváním znásilněním je v přítomnosti fenoménu násilí. Trestný čin znásilnění - § 241. Objektívni stránka spočívá v tom, že pachatel násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži anebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Donucení spočívá v překonání vážně míněného odporu jiného nebo oběť nemá jinou možnost. Stav bezbrannosti je takový, ve kterém oběť nemůže klást z různých důvodů odpor. Znásilnění dívky mladší 15 let a sexuálně motivovaná agrese vůči chlapcům se považuje v naší kultuře za jeden z nejtěžších trestných činů. Právní kvalifikace jednání pachatele nebývá vždy jednoznačné.

Další zákonná opatření:

§ 202 TZ – výtržnictví (exhibicionismus)

§ 204 TZ – kuplířství

§ 216 TZ – obchodování s dětmi, únos

§ 219 TZ – vražda

§ 220 TZ – vražda novorozeného dítěte matkou

§ 212 TZ – opuštění dítěte

§ 213 TZ – zanedbání povinné výživy³⁹

2.6 Gamblerství

„§ 250 c TZ – provozování nepoctivých her a sázek“⁴⁰

Podle zákona je vstup do heren a hraní na výherních automatech do 18 let zakázán.

³⁹ Sborník z 1. mezinárodní konference, Komerční sexuální zneužívání dětí, násilí na dětech, Praha 2001, str. 19-24

⁴⁰ Úplné znění, Trestní předpisy, Přestupky, Sagit, Ostrava 2007

3. Jak může řešit škola

Práce ve školství je v současné době velmi obtížná. Samotná školní práce je čím dál obtížnější, protože roste nezáměr dětí, ale i rodičů. Děti jevíci nezáměr o vzdělání jsou běžné. V dřívější době ovšem děti k učení vedli rodiče. To se v současné době nevidí. Je to dáno i množstvím dalších budoucích možností, kdy se ztrácí motivace dostat se na střední školu. Většina středních škol už nevypisuje ani přijímací zkoušky, protože se na ni hlásí menší počet uchazečů, než je přijímacích míst. Na střední školy se dostávají i žáci s dostatečnými. Proto motivace známkami není ta pravá. Kromě vzdělávání žáků na základní škole se zhoršuje i jejich chování. Žáci se hůře chovají nejen k sobě navzájem, ale i k ostatním lidem. Když pozorují jejich chování například k rodičům, jak děti s rodiči mluví, nastavovat hranice a snažit se je naučit slušnému chování jen škola nezvládne. Je potřeba kooperace rodiny a školy – třídního učitele, výchovného poradce, školního metodika prevence.

Škola si svou odpovědnost za výchovu žáků uvědomuje, snaží se nastavit mantinely pro žáky. Tyto normy, podle kterých by se žáci měli chovat, se nazývají Školní řád. Jeho důležitost je dána i tím, že jeho existence je podmíněna Školským zákonem 561/2004 Sb.

Školní řád dává jasné hranice jak v oblasti vzdělávací, tak i výchovné a sociální. Je dokumentem, se kterým se seznamují pedagogičtí pracovníci, zaměstnanci školy, žáci a jejich rodiče nebo zákonní zástupci. Dává jasné informace o kompetencích jednotlivých osob, kterých se dotýká. Pokud se školní řád nedodrží, nastávají ze strany školy sankce. Prohřešky a sankce jsou opět uvedeny ve školním řádu. Znamená to, že sám učitel musí mít školní řád dostatečně prostudován, aby byl schopen pružně a ihned reagovat na situace neslučitelné se školním řádem, mravy a slušným chováním. A zase naopak, musí mít jakoukoli sankci řádně podloženou a prohřešky prošetřeny, aby nebyl zaujatý a vědomě někomu neškodil.

3. 1 Právní dokumenty

Školní řád patří mezi právní dokumenty školy. Existence školního řádu je podmíněna Školským zákonem 561/2004 Sb., který můžeme najít v podobě tištěné nebo elektronické. V dnešní době je výhodné znát webové stránky, na kterých můžeme tento zákon i mnoho dalších dokumentů najít. Jsou to webové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – www.msmt.cz, kde najdeme odkaz na dokumenty, ve kterých najdeme odkaz na školský zákon. Jinou cestou může být odkaz na stránkách Ministerstva vnitra, www.mvcr.cz, kde najdeme odkaz na zákony. Ten nás odkáže na Portál veřejné správy České republiky – www.portal.gov.cz. Na tomto portálu se nám objeví tabulka, do které můžeme zadat potřebné údaje, které máme. To znamená buďto čísla jednotlivých dokumentů nebo jejich názvy. Vyhledávač nám potom naše požadavky vyhledá.

Pro informace o školním řádu jsou důležité dva dokumenty. Prvním, nejdůležitějším a již zmiňovaným, je Školský zákon 561/2004 a vyhláška č. 48/2005 Sb. O základním vzdělávání a plnění povinné školní docházky.⁴¹

3. 1. 1 vyhláška č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a plnění povinné školní docházky

V této vyhlášce se konkrétně zabývají školním řádem dva paragrafy.

§ 28

Školy a školská zařízení si vedou podle povahy své činnosti tuto dokumentaci

- g) ..., školní řád, ...

⁴¹ Úplné znění, Školský zákon,

§ 30

(1) Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje

- a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky,
- b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,
- c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,
- d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.

(2) Školní řád obsahuje také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů.

(3) Školní řád nebo vnitřní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance, žáky a studenty školy nebo školského zařízení a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků.

(4) Ředitel střední nebo vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům a studentům poskytovat prospěchové stipendium.

3. 1. 2 Školský zákon 561/2004 Sb.

Školský zákon je nejdůležitějším školským dokumentem. Udává, které části a údaje by měly obsahovat základní školské dokumenty. Školský zákon se nezabývá pouze základním školstvím, ale i všemi ostatními druhy škol a školských zařízení.

Z pohledu sledované problematiky považuji za nejdůležitější několik paragrafů:

- §2 – zásady a cíle vzdělávání
- §4 – Rámcový vzdělávací program
- §5 – školní vzdělávací program
- §7 – druhy škol a školských zařízení
- §16 – vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- §17 – vzdělávání nadaných dětí
- §18 – individuální vzdělávací plány
- §21 – práva žáků (součást školního řádu)
- §22 – povinnosti žáků (součást školního řádu)
- §24 – organizace školního roku, udílení ředitelského volna
- §25 – formy vzdělávání
- §26 – vyučovací jednotky – počet, délka trvání
- §27 – školní potřeby
- §28 – školní dokumentace
- §30 – školní řád, vnitřní řád školy, stipendijní řád
- §31 – výchovná opatření (součást školního řádu)
- §36 – plnění povinné školní docházky
- §37 – odklad povinné školní docházky
- §46 – organizace základního vzdělávání
- §49 – průběh základního vzdělávání
- §50 – důvody nepřítomnosti ve škole (součást školního řádu)
- §51 – hodnocení výsledků vzdělávání (součást školního řádu)
- §52 – postup do vyššího ročníku (součást školního řádu)
- §53 – opravné zkoušky (součást školního řádu)
- §54 – ukončení základního vzdělávání (součást školního řádu)
- §56 – asistent pedagoga
- §167 – školská rada (součást školního řádu)

Zde jsem provedla výčet paragrafů školského zákona, které si myslím, že jsou důležité pro základní školství.

Za nejdůležitější z hlediska prevence a řešení následků sociálně patologických jevů se mi jeví §21, §22 o právech, ale i povinnostech žáků. Každý člověk, nejenom žáci, si musí uvědomit, že spolu s právy jdou ruku v ruce i povinnosti. Pokud je nebudeme plnit, musíme nějaké sankce očekávat. Sem bych mohla zařadit právo na vlastní názor, svobodu projevu, svobodu pohybu. Sociálně patologickým jevem by zde mohla být šikana. Dalším důležitým paragrafem je §30, který nám dává důležité informace o školním řádu, jeho formě a informacím, které obsahuje. A konečně § 31 o udílení výchovných opatření při porušování školního řádu a § 50, který řeší nepřítomnost ve škole, omlouvání a záškoláctví žáků.

3. 2. Školní řád (ZŠ Hrotovice)

Školní řád na každé základní škole schvaluje školní rada, která je tvořena zástupci zřizovatele, pedagogů a zákonných zástupců žáků. Pokud by mělo dojít k nějaké změně tohoto dokumentu, musí být opět schválena radou. Před schválením školního řádu byla vytvořena pracovní verze, ke které se mohli i rodiče ostatních žáků vyjadřovat. Teprve poté byl školní řád schválen radou školy a vešel v platnost.

Jak jsem již zmínila, školní řád na základních školách je dán přímo ze zákona. Všichni si musíme uvědomit, že sama škola nemá vůbec žádné nebo jen velmi malé kompetence řešit jakékoli problémy. Může na ně poukázat, zainteresovat další instituce, které jsou oprávněné tyto situace řešit. Ale i tam někdy nemohou nijak zasáhnout. Děti totiž vědí a rodiče samozřejmě také, že děti nemají žádnou právní odpovědnost a tak se jim dokazují jejich přečiny velmi těžko. Rodiče si neuvědomují, že odpovědnost za své děti nesou oni, tudíž i potrestání mohou být oni. Tato důležitá informace se jim jen těžko vysvětluje. Ze své praxe jsem se setkala s několika rodiči, kteří se divili, že mohou očekávat nějaké sankce za chování a aktivity svých dětí. Opět jsme

u toho, že i rodiče, stejně jak to vidíme u dětí, znají svá práva a neznají už své povinnosti.

Školní řád umožňuje udělení několika výchovných opatření, které jsou uvedeny ve školním řádu, podle míry nebezpečnosti a četnosti výskytu a opakování jednotlivých jevů a aktivit. Samozřejmě existují i pochvaly, ale z hlediska tématu této bakalářské práce, ve které se zaobírám sociálně patologickými jevy, což je nežádoucí chování, se jimi nebudu zabývat.

Nejnižším kázeňským opatřením je napomenutí třídního učitele (NTU), které má formu písemné poznámky, která se žákovi zapisuje do žákovské knížky, aby rodiče byli informováni o chování svého dítěte, a také se zapisuje do katalogového listu, kde se zapisují všechna důležitá data o žákovi. Víme všichni, jak snadno se taková žákovská knížka ztratí. Výčet prohřešků odměněných napomenutím je uveden ve školním řádu. Ten obsahuje obecné prohřešky, protože každá situace je jiná a pedagog musí každou situaci sám posoudit a modifikovat.

Jsou to:

- opakované stejné drobné přestupky (používání mobilu ve vyučování, zapomenutí učební pomůcky nebo domácího úkolu do vyučování, psaní domácího úkolu ve škole, nepřipravené pomůcky nebo úbor do vyučovací hodiny, nesplnění zadaného úkolu, nekázeň a vyrušování při vyučování, nekázeň o přestávkách, která neomezuje činnost spolužáků ani neohrožuje jejich nebo svou bezpečnost, např. běhání, skákání, pískání a křik, sedání na lavicích, parapetech a radiátorech ústředního topení, drobné provinění proti zásadám slušného chování, pozdní příchod do vyučování, pozdní předložení omluvenky, opisování nebo snaha o opisování a napovídání, zdržování se v šatnách a budově školy bez svolení vyučujícího, nesplnění povinnosti třídní samosprávy, zvláště služby, neúmyslné zavinění drobného úrazu, sexuální chování)
- nekázeň při vyučování nebo o přestávce, kterou trpí i ostatní spolužáci, plivnutí na spolužáka

- neúcta k dospělým vyjádřená nevhodným chováním, mluvou či jednáním, nedodržování pravidel slušného chování (zdravení, nevhodné poznámky)
- používání vulgárních výrazů
- nesplnění příkazu učitele
- nošení věcí do školy, které nesouvisí s vyučováním
- úplná nepřipravenost do vyučovací hodiny
- nedodržení zasedacího pořádku
- konzumace jídla, pití nebo žvýkání při vyučování bez souhlasu učitele
- znečištění areálu školy
- pohyb po budovách školy bez přezutí
- použití tenisek do haly nebo tělocvičny s podrážkou, která dělá čmouhy nebo cvičení v teniskách použitých venku
- házení sněhových koulí v areálu školy, klouzání po chodníku
- nedodržení stanovené doby pro oběd ve školní jídelně
- nepovolená manipulace s pomůckami a didaktickou technikou
- bezdůvodné odmítnutí reprezentace školy
- způsobení menší hmotné škody nekázní
- fyzické napadení žáka bez zranění
- propagace hnutí směřujících k potlačování lidských práv a svobod (rasismus, fašismus, komunismus)
- nesplnění prázdninové brigády na školním pozemku pro 6.-8.ročník
- podvádění a lhaní⁴²

Při opakovaném prohřešku nebo větší míře nebezpečnosti chování a aktivit se uděluje důtka třídního učitel (DTU). Charakteristika chování odměňovaného důtkou je opět ve školním řádu.

„Jsou to:

- opakované stejné přestupky uvedené v článku o napomenutích
- hrubé nebo drzé jednání vůči dospělým a spolužákům
- nevhodné chování vůči starým lidem

⁴²www.zshrotovice/dokumenty/skolnirad

- zesměšňování především slabších nebo tělesně postižených žáků
- odmítnutí příkazu učitele
- opuštění areálu školy nebo vyučovací hodiny bez souhlasu vyučujícího nebo dozírajícího učitele
- nošení nebezpečných věcí do školy (cigarety, sirky, zapalovač, drogy, alkohol, zbraně, dýky, petardy atd.)
- fyzické nebo slovní napadení žáků s následky zranění nebo psychické újmy
- přepisování známek v žakovské knížce
- krádež nebo navádění ke krádeži
- zavinění lehčího úrazu nekázní
- házení vložek nebo jiných předmětů do odpadů
- neomluvená absence v rozsahu hodin do jednoho dne
- nezabránění v porušování školního řádu jinými spolužáky (dle možností)
- sexuální obtěžování⁴³

Posledním z udělovaných kázeňských opatření je důtka ředitele školy. Tu uděluje pan ředitel po velmi závažných činech. Znění opět musí souhlasit se zněním uvedeným ve školním řádu. Po tomto kázeňském opatření, se kterým osobně pan ředitel seznamuje rodiče, protože se jedná o závažné prohřešky, následuje snížená známka z chování.

„Pro důtku ředitele školy je odpovídající chování jako:

- opakované stejné přestupky uvedené pod důtkou třídního učitele
- vulgární chování vůči dospělým, fyzické napadení zaměstnance školy
- svévolné fyzické napadení spolužáka, jehož důsledkem bylo těžší zranění
- krádež, vloupání odpovídající přestupku nebo trestnému činu
- úmyslné způsobení hmotné škody (vandalismus)
- neomluvená absence nad jeden den (záškoláctví)
- šikanování spolužáků

⁴³ www.zshrotovice/dokumenty/skolnirad

- kouření, požívání alkoholu, drog a jiných omamných látek a jejich distribuce
- přítomnost ve vyučování pod vlivem omamných látek
- odmítnutí dechové zkoušky nebo odběru slin

Pokud žák nasbírá kombinaci těchto kázeňských opatření, snižuje se mu známka z chování tak, jak je to uvedeno ve školním řádu.

A to následovně:

S t u p e ň 1: Žák uvědoměle dodržuje pravidla chování a ustanovení vnitřního řádu školy. Méně závažných přestupků se dopouští ojediněle. Žák je přístupný výchovnému působení a snaží se své chyby napravit (1xDTU, 1xDTU a 1xNTU, 3xNTU).

S t u p e ň 2: Chování žáka je v rozporu s pravidly chování a s ustanoveními školního řádu. Žák se dopustí závažného přestupku (1xDŘŠ) nebo se opakovaně dopouští méně závažných přestupků (2xDTU, 1xDTU a 2xNTU, 4xNTU). Žák je přístupný výchovnému působení.

S t u p e ň 3: Žák se dopouští opakovaně závažných přestupků (2xDŘŠ) nebo se současně s DŘŠ dopouští méně závažných přestupků (2xDTU, 1xDTU a 2xNTU, 4xNTU).

Sníženou klasifikaci chování navrhuje TU nebo jiný člen pedagogické rady. Návrhy TU za celou školu schvaluje pedagogická rada veřejným hlasováním nadpoloviční většinou všech členů. Kritériem pro klasifikaci chování je dodržování pravidel chování a vnitřního řádu školy během klasifikačního období. Klasifikační období pro 1. pololetí je od 1. září do pololetní pedagogické rady, pro 2. pololetí od pololetní pedagogické rady do 30. června. Při klasifikaci chování se přihlíží k věku, morální a rozumové vyspělosti žáka. Škola hodnotí a klasifikuje žáky za jejich chování v areálu školy a při akcích organizovaných školou.

O přestupcích mimo školu je třídní učitel povinen informovat zákonné zástupce prostřednictvím sdělení v žákovské knížce, dopisem nebo telefonicky. Za 1 přestupek se uděluje žákovi pouze 1 opatření k posílení kázně. Všem výchovným opatřením musí předcházet důkladné vyšetření přestupků třídním učitelem, zajištění svědků a přesvědčivých důkazů.⁴⁴ Je to opět proto, aby učitel nebyl obviněn rodiči ze zaujatosti a ubližování jejich dítěti.

⁴⁴ www.zshrotovice/dokumenty/skolnirad

3.3 Pomáhající instituce

Pojem pomáhající instituce používáme v širším slova smyslu, neboť do nich zahrnujeme jak MŠMT a jeho legislativní a jiné iniciativy na poli prevence a řešení sociálně patologických jevů ve školách, tak např. Policii ČR. Z toho vyplývá, že učitel není na všechny problémy sám. Může se obrátit o radu, pomoc na různé státní instituce. Pokud má problém vyřešen nebo je složitý, předá jeho řešení dalším institucím.

Pedagogicko-psychologická poradna – pomáhá řešit výchovné problémy žáků. Zajišťuje pro školy odborné služby, provádí odborná vyšetření žáků, poskytuje metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům a výchovným poradcům ve školách, odbornou službu zákonným zástupcům. Pracují s rizikovými jedinci a skupinami žáků, pomáhají řešit problémy záškoláctví, šikanování, podvádění, agresivity, vandalismu, konflikty ve vztazích aj.

Kurátor pro mládež – odborný specializovaný pracovník sociálního referátů, který se zabývá:

1. nezletilými dětmi do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného nebo přestupku,
2. mladistvými 15-18 let, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání nebo kteří se dopustili přestupku,
3. dětmi a mladistvými s opakovanými poruchami chování závažného rázu (šikana, agresivita, záškoláctví útěky z domova, toxikomanie, alkoholismus, prostituce).

Střediska výchovné péče pro děti a mládež – poskytují všestrannou odbornou preventivně výchovnou péči dětem s rizikem či projevy poruch chování. Negativních jevů v sociálním vývoji, jakož i dětem propuštěným z ústavní výchovy, při jejich integraci do společnosti, pokud ještě neexistují důvody k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy ve speciálních výchovných zařízeních.

Dětské krizové centrum (DKC) – zařízení se zaměřuje na diagnostiku, terapii týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Poskytuje pomoc šikanovaným dětem a jejich rodinám, nabízí odbornou pomoc orgánům péče o děti, poskytuje konzultační a školicí služby pracovníkům, kteří se zabývají danou problematikou. Zajišťuje informační služby a účastní se mezinárodní spolupráce v této oblasti.

Diagnostický ústav – poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, s předběžným opatřením. Dále může poskytovat péči dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu. Častým důvodem umístění dítěte v ústavu je, když -agresor šikanuje ve škole spolužáky. Do diagnostického ústavu se dítě posílá tehdy, když veškeré snahy o nápravu ze strany školy a spolupracujících pomáhajících institucí selhaly.

Policie ČR – z hlediska problematiky šikanování je možno upozornit na § 16 (oprávnění k omezení pohybu agresivních osob) a § 17 (oprávnění odebrat zbraň - zbraní se rozumí vše, čím je možno učinit útok proti tělu důraznější). Na policisty a policejní útvary má každý právo se obrátit se žádostí o pomoc, tedy např. ředitel školy, ve které žáci při šikanování úmyslně zranili spolužáka, zbraní ohrožovali život a zdraví své nebo ostatních. Policisté jsou povinni v rozsahu své působnosti tuto pomoc poskytnout.

Psychiatrická léčebna – zařízení pro jedince s vážně narušenou psychikou, osoby závislé na drogách, lidé s nezvladatelnou agresí, násilnickými sklony, sociopaté, pacienti s vážnými sexuálními úchylnkami aj. Děti se nejčastěji ocitají na psychiatrických odděleních kvůli výchovným problémům, poruchám v chování – agresivitě, šikaně či záškoláctví. Klienty jsou často oběti šikanování.⁴⁵

Neziskové organizace – ty navazují spolupráci se školskými zařízeními. Mají svou nabídku konkrétních preventivních programů pro různé věkové skupiny žáků. Tyto programy je možno realizovat ve třídách nebo se dojíždí do center jednotlivých organizací. Je možné se domluvit a podle problémů, které se na určité škole nebo

⁴⁵Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003. s. 168 - 182

v určité třídě vyskytují, domluvit konkrétní program „na míru“ podle momentální situace.

Institucí, které nabízejí pomoc školám, žákům v oblasti prevence a řešení šikanování je celá řada. Aby práce se žáky, kteří přicházejí do styku se sociálně patologickými jevy, byla efektivnější, je třeba, aby byly příslušné kompetentní instituce propojené. A to jak do kompetencí, tak do vzájemné informovanosti. Jde o to, aby se jejich úsilí násobilo a nikoliv vzájemně oslabovalo. Práce obdobných zařízení musí být koordinována.

Závěr

Protože pracuji na základní škole, téma mé bakalářské práce je mi blízké. Zabývám se prevencí a řešením sociálně patologických jevů u žáků základní školy. Jsem zaměstnána na menší škole, kde se všichni navzájem znají. To mi mou práci trochu usnadňuje.

Tuto tematiku jsem si zvolila, protože jsem chtěla poukázat na nejčastěji se vyskytující sociálně patologické jevy, se kterými se mohou setkat žáci základních škol. Nechtěla jsem se zabývat pouhým výčtem a popisem těchto jevů, ale mým cílem bylo přiřadit k sociálně patologickým jevům jejich právní aspekty, podporu. Chtěla jsem tak vytvořit příručku, která by mohla pomoci pedagogům při práci s problémovými žáky. Mám zkušenost, že pedagogové mají malé nebo žádné právní vědomí v této oblasti a u rodičů je tomu nejinak.

Zpracování mé bakalářské práce by mohlo pomoci právní vědomí pedagogů v oblasti sociálně patologických jevů zvýšit. Mohli by pomoci rodičům, kteří mají snahu problémy svých dětí řešit. Rodiče, kteří nemají zájem jakýmkoli způsobem komunikovat se školou, pedagogem a řešit již vzniklé problémové situace, by pedagog mohl odkázat na odborná pracoviště, popřípadě mu sdělit, jaké právní důsledky může mít jeho chování a jaké státní instituce jej osloví.

Ze své zkušenosti mohu říci, že pedagogové se vždy snaží rodiči problémového žáka nabídnout způsoby řešení vzniklé situace. Pokud se pedagogovi nedaří nalézt řešení, které by rodič akceptoval, nabízí další alternativy a možnosti pomoci v této situaci. Doporučí odbornou pomoc, kterou rodiče sami vyhledají, nabízí kontakty. Pokud rodič i nadále odmítá řešit vzniklou situaci, pedagog mu vysvětlí právní důsledky jeho jednání, vysvětlí mu, jaký postup bude zvolen, co může rodič očekávat ze strany státních orgánů, protože pedagog má vůči dítěti-žákovi a státním institucím povinnosti. Pokud pedagog poskytne rodiči informace o zákonech, které rodič může porušit nebo porušuje a které je možno aplikovat k řešení vzniklé situace. Rodiče se většinou zaleknou právních důsledků svého jednání a začnou se školským zařízením spolupracovat. Samozřejmě je nejlepší řešit problémové situace dítěte na úrovni

rodina – škola, pokud tento vztah není z jedné ze stran akceptován, musí být problematika postoupena státním orgánům a odborníkům.

Proto jsem vypracovala tuto práci, která by pedagoga nasměřovala ke zdárnému řešení nesnadných školních situací. Doufám, že se pedagogové seznámí s tímto textem a pomůže jim v jejich nesnadném a odpovědném povolání.

Resumé

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na tematiku v současné době velmi často zmiňovanou a to na sociálně patologické jevy. Protože pracuji jako učitelka na základní škole, směřovala jsem tuto tematiku tímto směrem.

V první části práce jsem se zaměřila na přehled sociálně patologických jevů, které se vyskytují u žáků základní školy nejčastěji. Prvním sociálně patologickým jevem, který jsem popsala je šikana. Šikana je jev velmi často se vyskytující a závažný, s obtížným odhalováním a řešením. Druhým tématem bylo záškoláctví. Dále zmiňuji nejčastěji užívané návykové látky. Přehled začíná alkoholem a nikotinem, běžně užívanými a společností tolerovanými návykovými látkami. Poté jsem se stručně zmínila o ostatních druzích drog. Dalším tématem bylo týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Posledním tématem patologických jevů je gambling, zneužívání počítačů a hracích automatů. S podrobným popisem se setkáme v první kapitole bakalářské práce.

V druhé části bakalářské práce jsem se zaměřila na právní oporu, kterou se dá situace s žákem, který se ocitl v problémové situaci, řešit. Snažila jsem se o vypsání jednotlivých zákonů, paragrafů, vyhlášek a metodických pokynů, které mají pedagogovi napomoci při řešení a hledání alternativ. Ty žákovi pomohou nebo ho nasměrují k odborníkům. Žáci i rodiče by si měli uvědomit, že existuje určitý právní stav, kdy každý má nejen svá práva, ale i povinnosti. Základním školským právním dokumentem je školní řád. Z tohoto hlediska jsem se zaměřila na školní řád základní školy v Hrotovicích, kde pracuji. Hledala jsem oporu při řešení patologických jevů, a jak může pedagog tyto řešit.

Anotace

V bakalářské práci jsem se zaměřila na přehled sociálně patologických jevů, které se vyskytují u žáků na základní škole. Patologické jevy jsem stručně popsala, v druhé kapitole jsem jednotlivé patologické jevy vyhledala v českém právu a vypsala jednotlivé zákony, které řeší tyto jevy.

Zaměřila jsem se i na školní dokument – školní řád, který je platným právním dokladem na základní škole, kde učím. Tam jsem vyhledala, jak může pedagog zasáhnout, když se setká s žáky, kteří mají s těmito jevy nějaký problém.

Klíčová slova

Sociálně patologické jevy, Právo, Školní prostředí, Žáci, Školní řád

Annotation

In the bachelor work I intended on a scheme of the social – patologic phenomenons which occur by the pupils at the elementary school. I simply described the patologic phenomenons, in the second chapter I found the particular patologic phenomenons in the czech law and I wrote the particular laws which solve these phenomenons.

I also intended on a school document – the school rules which is valid law document at the basic school where I teach. In this document I found out how the pedagogue can interfere with when he meets the students who have some problems with these phenomenons.

Keywords

The social pathologic phenomenons, Law, School area, Pupils, The school rules

Seznam literatury

- BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. 1 vyd. Praha: ISV, 2003.
- CANGELOSI, J. S. Strategie řízení třídy. 2. vyd. Praha: Portál, 1996.
- PARRY, J. , CARRINGTON, G. Čelíme šikanování – sborník metod.
- ČERNOCH, F. Šikaně stop. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS. 1997.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1995.
- HŘIVNOVÁ, M. Zdravotní rizika, prevence civilizačních chorob, UPOL Ped. fak. – Katedra antropologie a zdravotní vědy, Olomouc, 2006,
- JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. Sociální patologie. Brno: IMS, 2005.
- KARNSOVÁ, R. Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. 1. vyd. Praha: Portál.
- KLIMEŠ, L. Slovník cizích slov. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994.
- KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.
- KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách. 1. vyd. Praha: Portál, 1997.
- LOVASOVÁ, L. Šikana. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005.
- MÜHLPACHR, P. Kapitoly ze sociální patologie, Brno, IMS 2003
- NEŠPOR, K. CSÉMY, L. PERNICOVÁ, H. Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha 1996
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998.
- ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vyd. Praha: Portál, 1995.
- SÝKOROVÁ, K. KLIMENTOVÁ, E. Vybrané kapitoly ze sociálních deviací UPOL Olomouc 2006,

Jiné prameny

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Úplné znění, Trestní předpisy, Přestupky, Sagit, Ostrava 2007

Úplné znění, Školství, Sagit, Ostrava 2007

Manuál dobré praxe pro výchovné poradce – Vzdělávání výchovných poradců Třebíč, 2008

Metodický materiál Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha, 1997

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a šikanování mezi žáky a školských zařízení č. j. 28-275/2000 – 22.

Pokyn náměstka ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky pro základní a střední školství k působení škol a školských zařízení proti projevům rasismu, netolerance a xenofobie č. j. 20734/1995 – 21

Sborník studií – Děti a jejich problémy, 1.vyd., Praha, Sdružení Linky Bezpečí, 2005

Sborník z 1.mezinárodní konference Komerční sexuální zneužívání dětí, násilí na dětech, Praha 2001

www.msmt.cz/dokumenty/zakony/skolskyzakon/uplnezneni - 14.9.2008, 14:08

www.policie.cz/clanek/vybrane-zakon-cr-trestnirad,trestnizakon,prestupkovyzakon – 14.9.2008, 14:27

www.msmt.cz

www.zshrotovice/dokumenty/skolnirad

Seznam příloh:

1. Minimální preventivní program ZŠ Hrotopice
2. Recesistický návrh školního řádu žákyň 9.A
3. Hodnocení školního řádu žáky devátých ročníků
4. Práva a povinnosti žáků a učitelů, jak je vidí žák 9.A třídy Tomáš Schmidl

1. Minimální preventivní program - ZŠ Hrotopice

Prevence
sociálně patologických jevů
na ZŠ v Hrotopicích

Pohodová škola

Vypracovala: Ivana Mašová

Školní rok 2008 – 2009

Obsah:

1. Úvod
2. Strategie prevence
3. Cíle prevence
4. Metody práce
5. Přehled legislativy využitelné v oblasti PSPJ
6. Aktivity školy:
 - a) preventivní akce
 - b) žákovský parlament
 - c) volnočasové aktivity
7. Aktivity metodika prevence:
 - a) stanovení konzultačních hodin
 - b) schránka na dotazy
 - c) stálá nástěnka, informace a poznatky
 - d) plán práce školního metodika prevence
8. Znalostní kompetence žáků
9. Spolupráce s vedením školy a výchovným poradcem
10. Spolupráce s rodiči
11. Spolupráce s ostatními subjekty
12. Literatura školního metodika prevence
13. Komplexní program primární prevence na škole
14. Závěr

1. Úvod

Základní škola v Hrotovicích je úplná základní škola s devíti postupnými ročníky. Zároveň je také školou spádovou pro děti z okolních vesnic. Na prvním stupni je sedm tříd, na druhém stupni je také sedm tříd. Vzdělávat se k nám v tomto školním roce 2008/2009 chodí 262 žáků.

Hrotovice jsou malé město na okraji okresu Třebíč v kraji Vysočina. Od okresního města je vzdáleno asi 30 kilometrů. Děti k nám dojíždějí z patnácti okolních obcí, nejčastěji autobusovou dopravou.

Jsme základní škola se sportovním zaměřením, kdy žáci mají rozšířenu výuku o 1 hodinu pohybově sportovních aktivit za týden a mají možnost navštěvovat sportovní kroužky při škole.

Pedagogický sbor na naší škole je ve vyváženém složení, věkovém, odborném. Problémem je pouze aprobovanou učitelů cizích jazyků – anglického a německého. Na škole působí 19 učitelů – z toho 8 mužů. Na škole pracuje logopedická poradna a pro žáky s postižením je na škole zřízena funkce asistenta pedagoga. Po vyučování jsou pro žáky prvního stupně otevřeny dvě třídy školní družiny a pro žáky druhého stupně jedna třída školního klubu, kde jsou děti pod dozorem vychovatelek.

2. Strategie prevence

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008 vychází ze závěrů jednání, výsledků analýz a mapování potřeb v terénu a z předchozích koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže z období 2001 -2004.

Proto se budeme snažit v rámci primární prevence vychovávat děti ve škole i mimoškolních aktivitách ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Základní kompetence prevence jsou:

- Rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za své chování a posouzení důsledků svého jednání
- Posilování komunikativních dovedností – schopnost řešit problémy, konflikty, umět reagovat na stres, kritiku, neúspěch
- Vytváření pozitivního sociálního klimatu – pocit důvěry, místo ve skupině, práce ve skupině, atmosféra pohody a klidu
- Formování postojů k hodnotám – právní vědomí, morální a mravní hodnoty

Rozhodující vliv na posilování osobnosti dítěte, utváření postojů, odpovědnosti, vytváření žebříčku hodnot má vedle školy rodina. Proto se v rámci primární prevence obracíme i na rodiče žáků. Musíme si ale uvědomit, že škola nepřejímá zodpovědnost za výchovu dítěte. Škola rodičům pomáhá v rozvoji dítěte jeho vzděláním a socializací ve skupině dětí a výchovou k dovednosti žít ve společnosti.

Primární prevence tvoří konkrétní aktivity, které realizujeme s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, minimalizovat jejich následky a plošné rozšíření.

Primární prevenci dělíme na

1. specifickou – aktivity a služby, které se zaměřují na práci s populací, u které se dá předpokládat negativní vývoj, snažíme se předcházet nebo minimalizovat nárůst výskytu negativního jevu
2. nspecifickou – aktivity, které umožňují rozvoj harmonické osobnosti, rozvoj nadání, zájmů, talentu, pohybových a sportovních aktivit

Sekundární prevence je náprava již některých sociálně patologických jevů vyskytujících se u žáků. Závisí na spolupráci s rodiči, poradenskými zařízeními a samosprávnými orgány.

3. Cíle prevence

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy zahrnuje především tyto aktivity v oblastech prevence:

- násilí a šikanování
- záškoláctví
- kriminalita, vandalismus, delikvence a jiné násilné chování
- ohrožování mravnosti, mravní výchovy mládeže
- xenofobie, rasismus, antisemitismus, intolerance
- užívání návykových látek (alkohol, kouření, drogy, léky)
- gambling (patologické hráčství) a netolismus (virtuální drogy)
- divácké násilí
- komerční sexuální zneužívání
- syndrom CAN - týraných a zneužívaných dětí
- sekty a náboženská hnutí

4. Metody práce

- rozhovor s žáky
- besedy, semináře
- aktuální výstavky, nástěnky
- poradenská služba
- využití internetu
- estetika prostředí
- zájmová činnost
- monitoring – ve vyučovací hodině, během dozorů (na chodbě, ŠJ)
- sběr a vyhodnocování informací

5. Přehled legislativy

A/ zákony

- Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon o Probační a mediační službě)
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů

B/ Metodické pokyny

- Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008
- MŠMT ČR, Čj.: 25 884/2003-2004
Spolupráce škol a předškolních zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané

- MŠMT ČR, Čj.: 14 423/99-22
MP k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance
- MŠMT ČR, Čj.: 14 514/2000-51
MP MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže
- MŠMT ČR, Čj.: 28 275/2000-22
MP MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení
- MŠMT ČR, Čj.: 10 194/2002-14
MP MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

6. Aktivity školy

A/ preventivní akce

a) specifická primární prevence

- besedy a přednášky
- Přednášky a video – prevence zneužívání drog (5,6,7,8,9)
- Sexuální výchova a prevence HIV (8) - + následná beseda
- Kouření a já (5,6,7,8,9)
- Alkohol – Proč pít alkohol? – (6,7,8,9) – anketa
- Problematika užívání návykových látek
- Zdravá výživa – I. a II. stupeň
- Návykové látky – I. a II. stupeň
- Co potřebuji k životu – I. a II. stupeň
- Exkurze – I. a II. stupeň
- Akce po dohodě s Měst. knihovnou Hrotovice – A co dál? (9.), Pohodová třída (6.), Abeceda závislostí (7.), Porucha příjmu potravy (dívky 9.), (Lehko)vážně o sexu (8.), Beseda s ilustrátorem A. Dudkem (1.,2.)
- Vlastní komplexní program primární prevence – 2.,3.,8.

b) nesespecifická primární prevence

- Mikulášská nadílka
- Vánoční besídka
- Ples ZŠ
- Sportovní den – den dětí
- Turnaj ve stolním tenise
- Hrotovická „20“ – turistický pochod
- Jízda zručnosti – kolo
- Drakiáda
- Přebor školy v šachu, přeskočce přes švihadlo, střelbě ze vzduchovky
- Školní diskotéka – vánoční, velikonoční
- Sběr bylin, pomerančové kůry, kaštanů
- M, Fy, Ze, Bi, D, Čj olympiáda, Klokánek

B/ žákovský parlament

1. je tvořen zástupci všech tříd prvního a druhého stupně
2. měl by být prostředníkem a pomocníkem při řešení dětských problémů a měl by pomáhat rozvíjet důležité schopnosti a klíčové kompetence všem členům
3. má možnost podílet se na chodu školy, vznášet připomínky a náměty
4. schází se jedenkrát měsíčně

C/ volnočasové aktivity

- jsou důležité pro rozvoj schopností, dovedností žáků a podporování jejich talentu
- tvoří důležitou součást primární prevence
- na naší škole tvoří velkou část prevence nespecifické
- každý žák si může vybrat z nepřeberného množství různorodých odpoledních volnočasových aktivit – modelářský kroužek, Zpíváníčko, Podhoráček, počítače, přírodovědný kroužek,
- vzhledem k zaměření naší základní školy převažuje sportovní zaměření volnočasových aktivit: aerobic, kopaná, volejbal, country step, hip hop, stolní tenis

7. Aktivity školního metodika prevence

a) stanovení konzultačních hodin

- konzultační hodiny pro rodiče a žáky jsou:
 - ve středu od 12:30 do 13:30 hod.
 - jinak po předchozí domluvě

b) schránka na dotazy

- schránka na dotazy je umístěna na chodbě v budově B2
- vybírána je ve středu a pátek každý týden
- dotazy, připomínky a starosti na papírku podepsané nebo anonymní jsou vhazovány do schránky
- pokud nechceš psát a chodit ke schránce, dotazy, připomínky a starosti se mohou poslat na e-mail: masovai@email.cz
- to, co napíšeš, je důvěrné, nikdo se nedozví tvé jméno, pokud je napíšeš, ale pokud chceš řešit nějaký problém, tak se musíš ohlásit konkrétně, aby se mohl řešit

c) stálá nástěnka

- nástěnka s problematikou sociálně patologických jevů je umístěna u vchodu č. 2 v budově 2
- další nástěnka je na budově č. 1 na chodbě v přízemí
- informace jsou průběžně obměňovány tak, jak je třeba, na co a kdy upozornit
- informace o drogové problematice, šikaně, přátelství a pomoci mezi sebou

d) plán práce školního metodika prevence

Školní metodik prevence má širokou základnu působnosti na základní škole. Sem patří působení na žáky, poradenství pro své kolegy – pedagogy a předávání informací všem, kdo působí ve výchovném procesu.

Školní metodik prevence zajišťuje:

- přípravu a realizaci Minimálního preventivního programu, který je vypracován na každý školní rok nový
je realizován ve 3 oblastech : - jako součást výuky
 - volnočasové aktivity - dlouhodobého charakteru
 - jednorázové aktivity
 - spolupráce s rodiči
- návrhy metodických materiálů a pomůcek pro realizaci MPP
- podílí se na vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence - nástěnka, materiály, nejnovější informace
- spolupráci s různými školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními a institucemi, které zajišťují sociálně právní ochranu dětí a mládeže – účast na jednáních kulturní a školské komise, bytové a sociální komise
- práci s žákovskými kolektivy prostřednictvím aktivního sociálního učení – vytváření klimatu tříd i celé školy
- metodickou pomoc ostatním učitelům při zavádění preventivní výchovy do výuky – etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu – nástěnka, diskuse s vyučujícími občanské výchovy a rodinné výchovy
- pravidelné informování o vhodných aktivitách pořádaných různými odbornými zařízeními – na poradách učitelů
- spolupráci s třídními učiteli a výchovným poradcem při řešení aktuálních problémů třídních kolektivů

- sledování rizik vzniku a projevů sociálně patologických jevů ve škole a navrhování možnosti jejich řešení – loňské šetření v oblasti klimatu tříd, pohovory se třídními učiteli
- zřízení nástěnky pro žáky s problematikou sociálně patologických jevů, jejíž součástí je i schránka důvěry
- konzultační a poradenskou činnost žákům i jejich rodičům v oblasti sociálně patologických jevů – konzultační den, po tel. domluvě kdykoliv
- spolupráci s okresním metodikem prevence a zajišťuje přenos důležitých informací
- zpracování podkladů pro okresního metodika prevence o MPP školy

Školní metodik prevence se podílí se na akcích pořádaných školou v oblasti volnočasových aktivit a pomáhá při vytváření jejich nabídky – akce ke Dni dětí, soutěže pro jednotlivé ročníky, aktivity pro děti a rodiče, akce pro široké okolí školy.

8. Znalostní kompetence žáků

Na základě školního preventivního programu patří mezi znalostní kompetence žáků tyto:

A/ pro 1. stupeň základní školy

- žáci dokáží pojmenovat zdravotní rizika spojená s kouřením, pitím alkoholu, užíváním drog, zneužíváním léků
- znají jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- znají hodnotu zdraví a nevýhody špatného zdravotního stavu
- mají vědomosti o zdravém životním stylu a jak udržovat zdraví, znají činnosti, které jsou vhodné zařadit do denního režimu z hlediska zdraví
- mají právní vědomí v oblasti sociálně patologických jevů
- znají zákony omezující kouření, požívání alkoholu a zákony týkající se užívání a šíření drog
- umí pojmenovat základní mezilidské vztahy
- umí poznat projevy lidské nesnášenlivosti
- umí komunikovat se službami poskytující poradenskou pomoc
- ví, na koho se obrátit, když někdo poškozuje nebo ohrožuje práva druhého, ví, že toto jednání je protiprávní (šikana, násilí, ...)

B/ pro 2. stupeň základní školy

- žáci znají význam harmonických mezilidských vztahů pro zdravý životní styl a zdraví
- respektují odlišné názory či zájmy lidí a odlišné způsoby jejich chování a myšlení, jsou tolerantní k menšinám
- znají a uplatňují vhodné způsoby řešení neshod se spolužáky, spory řeší nenásilným způsobem
- znají vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích

- umí spolupracovat ve skupině a přebírat zodpovědnost za společné úkoly
- znají významné dokumenty upravující lidská práva a sociálně právní ochranu dětí
- znají činnost důležitých orgánů právní ochrany občanů
- uvědomují si podstatu protiprávního jednání a právní odpovědnost za případné protiprávní činy
- umí chápat zdraví ve smyslu fyzické, sociální a duchovní složky
- umí zhodnotit vhodné a nevhodné zdravotní návyky
- umí vysvětlit své konkrétní postoje a chování z pohledu zdraví
- ví, co je podstatou zdravého životního stylu a snaží se o jeho realizaci
- znají pozitivní vliv aktivního pohybu, relaxace, duševní hygieny
- ví, že zneužívání dítěte je trestné
- umí diskutovat o rizicích zneužívání drog, orientují se v trestně právní problematice návykových látek
- ví, kde hledat pomoc a v případě nouze ji využít
- bezpečně zvládají modely chování v krizových situacích a správně se rozhodují v situacích vlastního nebo cizího ohrožení
- dokáží komunikovat se specializovanými službami (linky důvěry, apod.)
- odmítají projevy brutality a násilí zprostředkované médii a umí o nich diskutovat

9. Spolupráce s vedením školy a výchovným poradcem

- zpracovat program primární prevence a projednat s vedením školy a výchovným poradcem
- seznámit s tímto programem ostatní vyučující ve škole
- pravidelně s výchovným poradcem vyhodnocovat situaci na škole, popřípadě řešit vzniklou situaci
- pravidelně s výchovným poradcem aktualizovat kartotéku rizikových žáků
- vytvářet zdravé sociální klima ve škole

10. Spolupráce s rodiči

- rodiče budou na začátku školního roku seznámeni vnitřním řádem školy, s klasifikačním řádem školy, řešením a následky výskytu sociálně patologických jevů
- na třídních schůzkách a v konzultačních hodinách pravidelně podávat rodičům základní informace jak poznat, že dítě užívá návykové látky, jak reagovat na dítě pod vlivem drogy, kde hledat pomoc
- informovat o záměrech minimálního programu prostřednictvím třídních schůzek a konzultačních hodin
- přímý kontakt s rodiči problémových žáků v rámci konzultačních hodin třídních učitelů, výchovného poradce, metodika primární prevence na škole
- řešit vzniklé problémy za asistence třídních učitelů
- spolupracovat s výchovnou komisí při řešení záškoláctví, agresivitě, zanedbávání žákovských povinností apod.
- pokusit se a snažit se vtáhnout rodiče do výchovného procesu dětí

11. Spolupráce s ostatními subjekty

V rámci primární prevence budeme nadále úzce spolupracovat s těmito subjekty:

- Městská policie v Hrotovicích – besedy
- Městská policie v Třebíči – projekt Ajax, besedy, videoprogramy
- Občanské sdružení STŘED – Klub mládeže Hájek
- Pedagogicko-psychologická poradna v Třebíči
- Sociální odbor MěÚ v Hrotovicích a Třebíči
- Klub mládeže hájek – Třebíč
- Místní knihovna Hrotovice – besedy

12. Literatura školního metodika prevence

- Školní metodik prevence potřebuje k zodpovědnému plnění své funkce mít po ruce spoustu materiálů, knihy, internetové odkazy

13. Komplexní program primární prevence

Ve školním roce 2007/08 došlo k mapování situace na škole. Po dohodě s třídními učitelkami jsem vytvořila celoroční program pro 2., 3. a 8. ročník, který bude realizován v tomto školním roce. Bude se zabývat všemi důležitými problémy z oblasti prevence a bude přizpůsoben konkrétní třídě. Všechny třídy projdou všemi tématy, ale budou mít odlišnou koncepci – bude „ušitý na míru“ dětem z jednotlivých tříd, jejich potřebám, problémům. Při realizaci budou brány v potaz i další odlišnosti – věk, sociální a intelektuální vyspělost, zkušenosti a zážitky jednotlivých dětí. Během školního roku bude realizováno přibližně 6 témat, podle potřeby s jednohodinovou nebo dvouhodinovou dotací.

Přehled témat:

1. **Zásady slušného chování** - chování ve vrstevnické skupině, k dospělým
2. **Osobní bezpečí** – chování k cizím lidem, týrání, zneužívání
3. **První pomoc** – telef. čísla, prevence a ošetření lehkých úrazů, stabilizovaná poloha
4. **BESIP** – „malý cyklista“ – pravidla, vybavení, „chodec“
5. **Prevence návykových látek** – kouření, alkohol, drogy, gambling
6. **Chráním se** – bezpečné chování v přírodě, setkání s neznámými zvířaty, předměty, nebezpečné hry

V 8. ročníku přidána k jednotlivým tématům legislativní úprava – přestupek, trestný čin, právní odpovědnost.

14. Závěr

Zdravé a příjemné klima školy vytváří společně žáci, učitelé i rodiče. Snažíme se vytvořit pro všechny skupiny prostředí otevřené, prostředí důvěry a spolupráce. Pedagogičtí pracovníci vzájemně spolupracují, vedou žáky k otevřené komunikaci. Rodiče mohou školu navštívit kdykoli po vzájemné dohodě s vyučujícím, v době konzultačních hodin a třídních schůzek. Děti mají možnost být přítomny. Přejme si, aby komunikace mezi všemi probíhala na správné úrovni a vztahy, které si vytvoříme, měly za základ důvěru a úctu. Pak se teprve bude komunikace a vztahy rozvíjet tak, jak je vhodné a spolupráce bude taková, jaká by měla být.

3. Hodnocení školního řádu ZŠ Hrotovice žáky devátých ročníků

Žáci devátých ročníků pročítali školní řád a hodnotili jeho jednotlivé paragrafy a jejich body. Máme dva paralelní ročníky. V 9.A třídě se zúčastnilo hodnocení 20 žáků, v 9.B třídě 19 žáků.

Žáci hodnotili kladně (znaménkem plus), co se jim líbí; a záporně (znaménkem mínus), co se jim nelíbí. K některým neutrálním bodům se nevyjadřovali žáci vůbec. Takto probíhalo hodnocení školního řádu v 9.A třídě. Po odevzdání hodnocení žáka a jeho zpracování, jsme všichni diskutovali o jednotlivých bodech a návrzích dalšího řešení. Vysvětlili jsme si, proč školní řád obsahuje jednotlivé body, které se jim i nelíbí, jakou mají oporu v zákonech a vyhláškách. Závěrem jsme si vysvětlili důvody jednotlivých bodů.

Hodnocení v 9.B třídě probíhalo podobně jako v paralelní třídě. Pouze žáci nehodnotili kladně a záporně, ale rovnou se vyjadřovali a hodnotili jednotlivé paragrafy a body školního řádu. Při pročítání si dělali poznámky a v následující diskusi navrhovali různé změny jednotlivých bodů, které se jim nelíbili. Samozřejmě bylo vysvětlení, proč školní řád obsahuje tyto body, že má školní řád chránit žáky a ne je nějakým způsobem omezovat.

Z hodnocení žáků vyplývá, že některé body vnímají velmi záporně. Je zajímavé, že se dokážou shodnout na sporných bodech, které se jim nelíbí. V diskusi dokážou argumentovat, proč se jim nelíbí a nacházet zajímavá řešení. Zjistila jsem, že se dokážou dohodnout, obhajovat své názory, přijímat názory druhých.

Výsledky hodnocení školního řádu

1.1 Připomínky žáků 9.B

1.1.1 ŠŘ – A – chování žáka

§ 1 při vyučování

Bod 1 - Bez svolení měnit místo by žák mohl.

Bod 3 – žák se nemusí hlásit

Bod 4 – učitel nepřetahuje hodinu do přestávky, začátek a konec hodiny – zvonění

Bod 6 – žák se nemusí omluvit na začátku hodiny, ale průběžně, žák nemusí nosit učebnice

Bod 8 – žák se v hodině může bavit s kým chce, dělat, co chce (pokud bude na místě); žák může v hodině jíst a pít, žvýkat

Bod 12 – žák může mít mobil na lavici, v aktovce zapnutý, pouze s vypnutým zvukem. V areálu školy by se mohlo fotit a nahrávat (ne učitele). Učitel nesmí používat mobil v hodinách. Žáci smí používat mobil v hodinách.

§ 2 chování o přestávce

Žák se může o přestávce chovat dle svých možností

Bod 2 – v areálu školy a na hřištích má žák možnost běhat, skákat, křičet, způsobovat hluk

Bod 7 – žák má mít možnost otevírat okna

Bod 10 – před hodinou TV, PČ se žák může převléknout sám bez příkazu učitele

§ 3 chování ve školní jídelně v MŠ

Nelíbí se žádný bod

Učitel jí s žáky

Bod 1 – žáci mohou jít do ŠJ bez dozoru, nebo jen žáci 9. ročníku

Bod 4 – učitel musí vystát frontu na oběd jako děti

§ 4 obecná pravidla

Bod 1 – žáci i učitelé jsou povinni zdravit

Bod 7 – nejen žák, ale i učitel nesmí mluvit vulgárně

2. B Docházka do školy § 5

Bod 1 – žák nemusí čekat do 7¹⁰ a může vstoupit do školy dříve

- žák přichází do 7²⁰
- žák přichází do 7³⁰
- žák přichází, kdy chce

Bod 2 – i učitelé se přezouvají

- žáci se nemusí přezouvat (žák se zraní – odpovědní jsou rodiče)

– tento bod jsme při následné besedě důkladně rozebrali, kdo má kdy jakou odpovědnost

Bod 10 – žák může chodit do školy upraven, jak chce

3. E - § 8 – třídní samospráva

Bod 2 – žáci nemusí poslouchat příkazy třídní samosprávy

4. Další připomínky a návrhy

- žák se nemusí účastnit celé vyučovací hodiny
- žák nedostane napomenutí třídního učitele za nesplnění letní brigády na školním pozemku (o prázdninách), když přijde – dostane pochvalu
- žák může nosit do školy i věci, které nesouvisí s výukou
- zruší se třídní schůzky
- učitelé neznají dostatečně školní řád
- novelizace školního řádu – některé body jsou nedomyšlené, zbytečně přísné
- domácí úkoly budou nepovinné
- žák si nemusí zapisovat známky do žákovské knížky
- školní řád platí i pro učitele

- zavedení školních uniforem
- zavedení některých povinných předmětů jako předměty nepovinné

Se žáky jsme jejich návrhy a připomínky prodiskutovali. Vysvětlili si jednotlivé pravomoci, kompetence, odpovědnost tak, aby pochopili, že jednotlivé body a paragrafy jsou koncipovány pro jejich ochranu, bezpečnost a zdraví.

Žáci v 9. A si školní řád více rozpracovali. Udělali si tabulky, více se věnovali jak zápornému, tak i kladnému hodnocení jednotlivých bodů a paragrafů. Výsledek je proto objektivněji hodnotitelný. Víme, se kterými body žáci nesouhlasí, se kterými se nemohou ztotožnit, které jim vadí. A naopak jsme dostali i pozitivní zpětnou vazbu – se kterými body a paragrafy souhlasí, které se jim líbí. Je příjemné zjistit, že si žáci uvědomují, že určité omezující hranice musí být dány. Že dodržování těchto hranic a mantinelů jim může zajistit spokojený a bezpečný pobyt ve školním areálu, že je tato omezení vlastně chrání.

4. Práva a povinnosti žáků a učitelů, jak je vidí žák třídy 9. A Tomáš Schmidl

Práva a povinnosti učitele

1. Práva

- učitel může žáka ze třídy vyvést, ale fyzické tresty jsou zakázány
- učitel může látku s žáky probírat podle svého uvážení
- učitel má právo zvolit náhradu za sebe, když je nemocný nebo není ve škole
- učitel má právo pozvat si na pohovor žákovy rodiče, ale ti pozvání nemusí přijmout

2. Povinnosti

- učitel musí správně učit žáky a vést je ke slušnému chování
- učitel musí hlídat žáky a dohlížet na jejich chování, chránit jejich zdraví po dobu, co jsou ve škole
- učitel musí žáky připravovat na jejich budoucí studium

Práva a povinnosti učitele

1. práva

- žák nebo více žáků může chodit na oběd kdykoli ve volné hodině
- žák se může volně pohybovat po prostorách školy
- žák má právo s učitelem konzultovat látku a kdykoli se s ním o něčem poradit
- žák má právo vyjádřit svůj názor, ať už ve vyučování nebo jinde

2. povinnosti

- žák musí poslouchat učitele, ale kdykoli může z hodiny odejít
- žák má povinnost okamžitě nahlásit jakékoli zranění
- žák má povinnost vždy ohlásit jakékoli projevy šikany, kouření, atd. Škola ale nemůže trestat žáka za tyto prohřešky, pokud se neodehrávají ve vyučovacím čase a mimo areál školy.